

КРИЗА НЕОКЛАСИЧНОЇ ТА НЕОКЕЙНСІАНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ВИТІСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО БІХЕВІОРИЗМУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Автором проведено критичний аналіз існуючої глобальної бізнес системи. Запропоновано пояснення глобальних процесів через синтезування трьох теоретичних концепцій. В якості нового бачення подальшого виживання і функціонування старої глобальної системи запропоновано використання симуляційних експериментальних моделей. Як приклад такої гри автором розроблено власну модель - гру диктатора.

Ключові слова: глобальна економіка, кризові процеси, гра диктатора

“We have to conclude, therefore, that civilization is, in its earliest phases, played. It does not come *from* play like a babe detaching itself from the womb: it arises *in* and *as* play, and never leaves it.”

(Джохан Хьюзінг)

Результатом недієздатності сучасної глобальної капіталістичної системи, урядів країн і глобального управління в цілому стало розповсюдження таких явищ, як міжнародний тероризм, техногенні катастрофи, етнічні конфлікти, кризи фінансово-економічні, масштабні неконтрольовані епідемії (зокрема, випадки зараження сибірською виразкою, різними формами грипу, СНІД). До цього часу залишається відкритим питання, чи ці явища і процеси є об'єктивним результатом розвитку цивілізації, чи свідомо створеними кимось і запланованими з певною метою або без неї.

Останній глобальний екологічний саміт в Нью-Йорку у вересні 2009 р., глобальний екологічний саміт у Копенгагені, Лондонський та Пітсбурзький фінансові саміти Великої Двадцятки у квітні та жовтні 2009 р., Всесвітній саміт з питань продовольчої безпеки в Римі не можуть дати сьогодні чіткої відповіді у вирішенні таких проблем, як глобальна проблема потепління внаслідок промислового впливу, глобальна фінансово-економічна криза в контексті скорочення строків дії циклічних фаз економічного розвитку та технологічних циклів, а також проблема голоду.

Сучасні ідеологи неолібералізму і батьки неокласичних рецептів державної та глобальної економічної політики, зокрема Кеннет Рогофф, Грегорі Менкью, Беррі Айхенгрін, Бред ДеЛонг, Майкл Мендел продовжують вести дискусію навколо спасіння глобальної економічної системи в контексті ступеня державного регулювання фінансового сектору, державної фінансової допомоги, ролі міжнародних фінансово-кредитних інститутів. Адміністрація Барака Обами і уряди країн Великої сімки знаходяться на роздоріжжі використання принципів неолібералізму чи неокейнсїанства в глобальному управлінні економічними процесами, в той час як нинішня система надалі дає тріщини і не спрацьовує.

На озброєння політиків як остання надія беруться теоретичні напрацювання нобелівських лауреатів в сфері економічного біхевіоризму за принципами раціональної поведінки споживача Герберта Саймона (1978), Франко Модільяні (1985 р.), Гері Беккера (1992), Дж. Неша (1994), Роберта Лукаса (1995), Дж. Акрелофа, Майкла Спенса і Дж. Стігліца (2001), Девіда Канемана і Вернона Сміта (2002), Роберта Ауманна і Томаса Шеллінга (2005). Однак, когнітивні і емоційні фактори в світі асиметричної інформації та

раціональних очікувань для розуміння прийняття економічних рішень споживачами, виробниками, позичальниками, інвесторами і державою та їх вплив на ринкові ціни, доходи, розподіл ресурсів і факторів виробництва можуть лише допомогти на деякий час підтримувати економічні схеми старого капіталістичного організму і описують процес тимчасового виживання його елементів в кризових умовах.

Західна модель споживача «будинок і автомобіль», що панувала з 1920-х рр. застаріла, однак штучно підтримується транснаціональними корпораціями і урядами країн. До сьогодення вільний ринок товарів і капіталів на основі використання теорії нової економічної географії та організації глобального економічного простору (Пол Кругман) спрацьовував в тому сенсі, що створені виробничі площадки в низькооплачуваних країнах, рух товарів і послуг за схемою знижених мит та ліквідації інших бар'єрів в системі СОТ, трансфертне ціноутворення ТНК, безперешкодне функціонування офшорного бізнесу давали імпульси до зниження витрат і цін, а роздуте корпоративне кредитування бізнесу та кредитування міжнародними фінансово-кредитними інститутами держав забезпечувало реалізацію створених благ в різних кутках світу. Однак, така модель призвела до хронічної кризи глобальної заборгованості, розгортання надлишкового спекулятивного капіталу, що не може обслуговувати реальний сектор, і на фоні неефективного нагромадження капіталу виникли фінансові бульбашки, які луснули. Глобальна система відреагувала економічним спадом, а держави країн координовано почали рятувати існуючу систему.

Глобальний капіталізм намагається спасти себе сьогодні шляхом кооперації зусиль провідних країн, що об'єднуються в так звані клуби, зокрема в рамках G-20, G-7. Поки що система кооперації клубів глобального чи регіонального характеру відбувається в рамках теорії раціональної (чи економічної поведінки) суб'єктів управління.

Сьогодні можна бачити, що технологія двигуна внутрішнього згорання та нафта і газ залишаються атрибутами функціонування глобальної економічної системи. Порятунок глобальної бізнес-системи сьогодення неоліберальної конструкції мирного типу вбачається неможливим. Без переходу суспільства на нові хвилі НТП і формування на цій основі вищих технологічних укладів, глобальна економіка приречена на подальші глибокі кризові процеси.

Глобальна бізнес-система надалі описується раціональною поведінкою бізнес-суб'єктів в сфері вибору місця розміщення виробництва (теорія нової економічної географії Пола Кругмана) і здійснення міжнародної торгівлі з огляду на принцип порівняльної переваги (comparative advantage), принцип економії на масштабі виробництва (increasing economies of scale). Останнім часом в пояснення застосування цих теоретичних концептів можна спостерігати переорієнтацію виробничо-торговельних доцентрових сил на великі за демографічним та географічним розміром нові індустріальні країни сьогодення (Мексика, Індію, Бразилію), а також на Китай. Транснаціональні корпорації покидають свої традиційні місця розміщення виробництва в США, Канаді, Західній та Центрально-Східній Європі вже не тільки працемістких промислових товарів, але й диференційованих промислових капіталомістких товарів. Концепція міжнародної торгівлі Гекшера-Оліна порівняльної переваги вносить свої корективи: розвинуті індустріальні країни, що володіють відносно більшим людським та технологічним капіталом, поки що залишають порівняльну перевагу у виробництві та експорті наукомістких товарів 5 та 6 технологічних укладів. Але, не дивлячись на присутність в країнах з розвинутою економікою в порівнянні з менш розвинутими країнами відносно великих обсягів фізичного капіталу, перші вже не мають переваг у виробництві та експорті традиційних капіталомістких товарів 4 та 5 технологічних укладів. Це пояснюється вищою вартістю фактору праці та нижчими ефектами агломерації для споживчого ринку через меншу чисельність населення, ніж в Китаї, Мексиці, Індії, Бразилії.

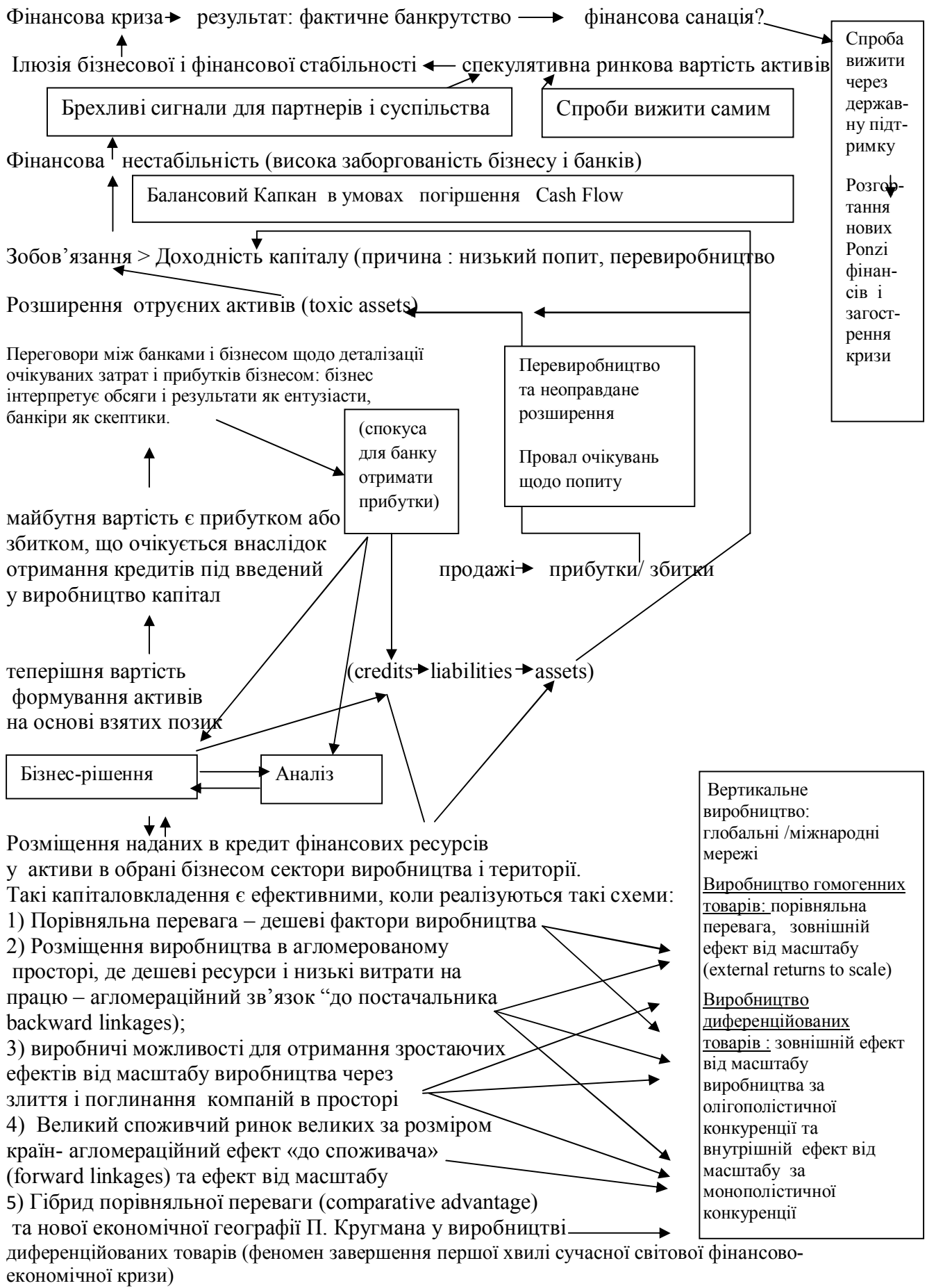

Рис.1. Модель Гекшера-Оліна- Кругмана- Мінські « Глобальне виробництво – Чистий збиток корпорацій – глобальна криза заборгованості – глобальна фінансово-економічна криза»

При цьому розвинуті індустріальні країни прямують у площину периферії з низькою економічною активністю за традиційними капіталомісткими товарами. ТНК намагаються раціоналізувати через здешевлення продукції виробничо-торговельні схеми.

Однак проблемою кризи глобальної економіки є не стільки система високих цін, які ТНК щоразу намагаються знижувати для стимулювання глобального попиту, скільки перевиробництво і насичений диференційований попит в розвинутих країнах та низька купівельна спроможність в менш розвинутих країнах, де ТНК користуються низькою вартістю фактору праці у системі виробничих та позавиробничих витрат. Подальше розширення глобального бізнесу, що вимагатиме збільшення обсягів кредитування та інвестицій за умов неможливості вирішити вищеписаний міжкраїнний парадокс низького диференційованого попиту одних при низькій купівельній спроможності інших, буде вести до фінансового колапсу вже не в сфері віртуальних фінансів, як це відбувалось у 2008 р., а у фінансах, що обслуговуватимуть реальний сектор економіки. Перевиробництво і низький глобальний попит створять проблему зниження продуктивності інвестованого капіталу, зниження прибутковості капіталу та продажів, а внаслідок цього кризи ліквідності та нову фазу банкрутства великих транснаціональних концернів і банків. Ці контрверсії капіталістичних відносин є результатом раціональної поведінки і об'єктивної необхідності постійного зростання капіталу та виробництва на даній основі при нерівномірному розподілі суспільних благ.

Запропонуємо пояснення цих глобальних процесів через синтезування трьох теоретичних концепцій: теорії порівняльної переваги Гекшера-Оліна, теорії розміщення ділової активності у просторі Пола Кругмана та теорії фінансової кризи Мінскі.

Не встигаючи створити очікувані позитивні ефекти, вже дає збої нова глобальна неоліберальна доктрина з інструментами кейнсіанства Великої Двадцятки, що була прийнята у квітні 2009 р., зміст якої полягає у державній підтримці і кредитуванні суб'єктів глобального бізнесу, що нагромадили отруєні активи (toxic assets), у нейтралізації спекулятивних фінансів (Ponzi capital) шляхом регулювання міжнародних фінансових ринків, а саме головне у відкритті економік країн, які не приймають активно на своїх територіях транснаціональні корпорації, та стимулюванні в цих країнах попиту. Емітовані кошти для закритих країн, які надалі не бажають відкриватись, та державне втручання у вільно організовані глобальні ринки нагадує палку, що вставляється в колесо велосипеда та яким припиняє свій рух або навіть падає і ламається.

В колах західних полісімейкерів з'являється сьогодні якісно нове бачення подальшого виживання і функціонування старої глобальної системи – використання рецептів економіки експериментів (Experimental Economics). Використання симуляційних експериментальних моделей є спробою запустити в дію певну нетипову ситуацію (справжню чи вигадану), яка не повинна б мати місце в об'єктивних умовах і в процесі спостереження (гри) побачити, як економічні суб'єкти або суспільство в цілому поведуть себе - раціонально чи ірраціонально, альтруїстично чи з вигодою для себе, чи виникне паніка (ажіотаж) чи все пройде на беземоційній основі, чи можна викликати страх, чи можна вплинути на свідомість і нав'язати поведінку. В процесі проведення гравцем-замовником («proposer») експериментальної гри, можна створити нетипову поведінку суб'єкта, що приймає гру («responder»), і відтермінувати його реакцію, при якій настає об'єктивно усвідомлена відповідь. Особливо такі моделі стають актуальними в умовах соціально-економічних криз, коли на об'єктивну ситуацію, викликану тими чи іншими факторами, має слідувати певна реакція (відповідь) суб'єкта, яка часто є раціональною, і вимагає зворотної відповіді замовника-гри.

Основною умовою реалізації гри і часових вигод від неї стає те, що гравець-замовник не повинен інформувати потенційного суб'єкта, що піддається експерименту, як про початок гри, так і про перебіг гри, оскільки останній може відмовитись від участі в експерименті. І не дивлячись на те, що дезінформація з метою отримання згоди суб'єкта, що піддається

експерименту, є порушенням прав людини, - слід говорити, що така епоха настає на рівні бізнесу, держави, в міжнародній регіональній і глобальній економіці тощо. Після проведеного експерименту гравець-замовник гри аналізує і оцінює її результати і робить наступний крок: продовжує ту ж саму гру (якщо спрацьовує ефект затягування часу відповіді суб'єкта на гру), розпочинає аналогічну/схожу гру (ефект «дежавю» і дереалізації подій), або закінчує гру, відновлює об'єктивну ситуацію і готується до нової гри, маючи знання про результат.

Рис. 2. Теорія гри диктатора

Теорія гри диктатора (Dictator game theory). Г. Болтона, Є. Каток і Р. Цвіка, праці Вернона Сміта, в яких є елементи експериментального економічного біхевіоризму, книга Джохана Хьюзінга «людина-гравець», в якій невід'ємним атрибутом розвитку суспільства є гра, стають фундаментальною основою для подальших теоретичних та емпіричних розробок в напрямі опису взаємозв'язку експериментальної економіки та формування принципів глобального управління в умовах кризи глобального капіталізму поч. ХХІ століття, яка тільки розпочинається.

Список використаних джерел:

1. Fehr Ernst, and Herbert Gintis (2004). Foundations of Human Sociality: Economic Experiments and Ethnographic Evidence from Fifteen Small-Scale Societies. Oxford University Press.
2. Arlington Williams, W.; Ledyard, John O.; Gjerstad, Steven; Smith, Vernon L. (2000). Concurrent trading in two experimental markets with demand interdependence // Economic Theory 16 (3) - p. 511–528.
3. Tabb, William K. (2008). The Financial Crisis of U.S. Capitalism.- The Will Miller Lectur [електронний ресурс] / University of Vermont - October 28 – 2008 режим доступу: <http://www.monthlyreview.org/mrzine/tabb101008.html>
4. Bolton G., E. Katok, R. Zwick (1998). Dictator game giving: Rules of fairness versus acts of kindness//International Journal of Game Theory - Nr. 27 - p. 269 - 299.

Кончин В.И. Кризис неокласической и некейнсианской экономической мысли в глобальной экономике: вытеснение экономического бихевиоризма экспериментальной экономикой

Автором проведен критический анализ существующей глобальной бизнес системы. Предложено объяснение глобальных процессов синтезированием трех теоретических концепций. В качестве нового видения дальнейшего выживания и функционирования старой глобальной системы предложено использование симуляционных экспериментальных моделей. Как пример такой игры автором разработана личная модель – игра диктатора.

Ключевые слова: глобальная экономика, кризисные явления, игра диктатора.

Konchyn V.I. Crisis of neoclassical and neokeynesian economic thought in global economy: replacement of economic behaviourism of experimental economy

The author carries out the critical analysis of existing global system business. The explanation of global processes by synthesising of three theoretical concepts is offered. As new vision of the further survival and functioning of old global system use of simulation experimental models is offered. As an example of such game the author develops personal model - game of the dictator.

Key words: global economy, crisis phenomenon, game of the dictator.